

DOI: <https://doi.org/10.54937/2026.9788056112410.57-64>

PEDAGOGICKO-ORGANIZAČNÉ A DUCHOVNÉ ASPEKTY RÍMSKOKATOLÍCKEJ DIEVČENSKEJ ĽUDOVEJ A MEŠTIANSKEJ ŠKOLY POD VEDENÍM SESTIER SATMÁROK V ROKOCH 1885 – 1919

PEDAGOGICAL-ORGANIZATIONAL AND SPIRITUAL ASPECTS OF THE ROMAN CATHOLIC GIRLS' FOLK AND TOWN SCHOOL UNDER THE LEADERSHIP OF THE SISTERS OF SATMAR IN THE YEARS 1885 – 1919

JANA HADRYOVÁ

*Catholic University in Ružomberok, Slovakia/ Faculty of Arts, Department of History
Hrabovská cesta 1B, 03401 Ružomberok
Email: jana.hadryova963@ku.sk
ORCID ID: 0009-0005-9446-4934*

ABSTRAKT:

Príspevok podáva analýzu a interpretáciu vývoja Rímskokatolíckej dievčenskej ľudovej a meštianskej školy v Ružomberku v období rokov 1885 až 1919. Primárne sa zameriava na pedagogickú a organizačnú činnosť Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok, ktorá školu viedla. Pôsobenie inštitúcie je zasadené do širšieho kontextu uhorskej centralistickej školskej politiky, ktorá bola silne ovplyvnená maďarizačnými snahami, najmä po prijatí Apponyiho školských zákonov. Práca je založená na analýze primárnych historických prameňov, predovšetkým školských výročných správ. Kľúčovým momentom bolo etablovanie sestier v roku 1885, ktoré pod vedením sr. Kláry Boty vytvorili stabilné a kvalitné edukačné centrum. Obsah výučby bol zameraný na religióznu výchovu, s cieľom formovať uvedomelého kresťana a občana. Zároveň však bol kladený dôraz na rozvoj praktických a umeleckých zručností, čo zabezpečovali kvalifikované rehoľné sestry-učiteľky i civilní pedagógovia. Kontinuita a vysoká úroveň školy pretrvala aj v náročných podmienkach prvej svetovej vojny. V dôsledku týchto faktorov si dievčenská škola vydobyla status významného regionálneho vzdelávacieho centra.

Kľúčové slová: *školstvo, dievčenská edukácia, Ružomberok, Kongregácia milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok, maďarizácia, ľudová škola, meštianska škola, 1885–1919.*

ABSTRACT:

This article provides an analysis and interpretation of the development of the Roman Catholic Girls' Folk and Civic School in Ružomberok during the period 1885 to 1919. It primarily focuses on the pedagogical and organizational activities of the Congregation of the Sisters of Charity of St. Vincent – the Satmar Sisters, who administered the school. The institution's operation is placed within the broader context of hungarian centralist school policy, which was strongly influenced by Magyarization

efforts, particularly after the adoption of the Apponyi school laws. The work is based on the exegesis of primary historical sources, predominantly school annual reports. A key moment was the establishment of the sisters in 1885, who, under the leadership of Sister Klára Bota, created a stable and high-quality educational center. The content of the instruction was focused on religious education, with the aim of forming a conscious Christian and citizen. At the same time, however, emphasis was placed on the development of practical and artistic skills, which was ensured by qualified teaching nuns and lay educators. The continuity and high standard of the school persisted even in the demanding conditions of the First World War. As a result of these factors, the girls' school earned the status of a significant regional educational center.

Key words: *education system, girl's education, Ružomberok, Congregation of the Sisters of Mercy of St. Vincent – Satmar Sisters, Magyarization, elementary school, civic school, 1885–1919.*

ÚVOD

V Ružomberku pôsobia sestry z Kongregácie Milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok a práve ony sú neodmysliteľne späté s históriou školstva v Ružomberku. V roku 1885 prevzali vedenie dievčenských škôl a dodnes pôsobia vo vedení ZŠ sv. Vincenta, ktorá sa etablovala ako pokračujúca inštitúcia. Školský rok 2025/26 je jej 140-ročným jubileom. Škola patrí k vzdelávacím inštitúciám s bohatou históriou, jej existencia ovplyvnila nielen vzdelávanie v meste, ale aj spoločenský a kultúrny rozvoj v regióne. V kontexte regionálneho školstva Liptova predstavoval príchod satmárok dôležitý medzník v profesionalizácii ženského vzdelávania. Škola zaplnila vtedajšie vákuum v ponuke konfesionalnej katolíckej výchovy pre dievčatá, čím vytvorila protipól k štátnym inštitúciám a zároveň upevnila náboženskú identitu mestského obyvateľstva v čase narastajúcej sekularizácie a politických premien Uhorska.

Prvým ucelenejším pokusom o charakteristiku dievčenského školstva v Ružomberku bola diplomová práca Aleny Hovancovej Dejiny Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok, v ktorej podala krátku históriu školy v kapitole o satmárkach na Slovensku. Veľmi stručne predstavila miesta, kde rehoľnice pôsobili, pričom v prípade Ružomberka iba uviedla, že sestry prevzali vedenie detskej opatrovne, internátu a ľudovej školy. Krátko sa zmienila o vzniku meštianskej školy a túto časť uzavrela okolnosťami odchodu sestier z Ružomberka v roku 1919.

V poradí mladšou prácou, ktorá sa čiastočne dotýka i našej témy, je bakalárska práca Miroslavy Špakovej z roku 2009. Dievčenské školy v Ružomberku v roku 1875 – 1953. Jej práca zahŕňa širšie obdobie ružomerského školstva, vo svojej práci charakterizuje obe súčasť dievčenskej školy – ľudovú i meštiansku a tiež Odbornú školu pre ženské povolania. Dejiny ľudovej a meštianskej školy delí na obdobie do roku 1918 a po ňom, podáva sumár pedagogického zboru, štatistické údaje o konfesionalnom a národnostnom zložení žiakov. Tiež sa venuje mimoškolským aktivitám a kultúrnej činnosti školy. Jej práca ponúka cenný štatistický prehľad počtu žiakov, konfesionalného i národnostného zloženia, avšak v menoslove učiteľov a iných pracovníkov sme objavili chyby v ich písaní spôsobené pravdepodobne nesprávnou analýzou dát z archívnych prameňov.

Práce, ktoré čiastočne mapujú život školy, uzatvára publikácia Martina Lupča Z dejín katolíckeho školstva v Ružomberku, Pamätnica k 25. výročiu založenia ZŠ sv. Vincenta v Ružomberku. Práca vyšla v roku 2016, práve k spomínanému výročiu. Jeho počín predstavuje oproti predchádzajúcim prácam pokus o čo najucelenejší obraz dejín školy. Práca má historiografický charakter, históriu školy vsadzuje do dejinných udalostí, ktoré mali vplyv na jej formovanie. Sčasti podáva charakteristiku šk. roka, kultúrneho života školy a mimoškolských aktivít. Opisuje okolnosti príchodu sestier satmárok i františkánok a informuje aj o dôležitých prestavbách budovy školy. Dejiny súčasnej školy ohraničuje nejednoduchými okolnosťami jej obnovenia a stručnou charakteristikou školy s dôrazom na jej ambíciu stávať sa čoraz kvalitnejšou vzdelávacou inštitúciou.

V štúdiu pracujeme s archívnym materiálom, a to s výročnými správami školy z obdobia rokov 1909 – 1915, triednymi katalógmi a inými dokumentmi z fondov Magistrát mesta Ružomberok, Štátna meštianska dievčenská škola v Ružomberku, Školský inšpektorát v Liptovskom Mikuláši.

SITUÁCIA V ŠKOLSTVE A ŠKOLE DO ROKU 1919

V roku 1823 bola pri farskom kostole postavená nová budova koedukačnej školy. Po roku 1848 bola rozšírená o jedno poschodie a zmenila sa na šesťtriednu. Vyučovacím jazykom bola slovenčina. V druhej polovici 19. storočia pre veľký počet žiakov vyčlenilo mesto pre časť tried mestský dom v severnej časti námestia, išlo pôvodne o Gilániovskú kúriu. V roku 1872 došlo k zrušeniu koedukácie, škola sa rozdelila na dievčenskú a chlapčenskú.¹

Od polovice 19. storočia poznamenali históriu ružomerského školstva silné maďarizačné tendencie. Po revolučných udalostiach v rokoch 1848/49 nasledovalo uhorské štatoprávne vyrovnanie v roku 1867 a zatvorenie troch slovenských gymnázií v rokoch 1874 – 1875 a v roku 1907 vydanie Apponyho školských zákonov, ktoré boli namierené proti vyučovaniu v materinskom jazyku. Postupná maďarizácia sa prejavila aj v ružomerských školách.

Na nedostatočnosť maďarizačného procesu v Ružomberku poukázal ružomerský farár Anton Kurimský (1837 – 1920)², ktorý presvedčil mestskú radu, aby pre školu zabezpečili kvalifikované osoby, ktoré by mládež vyučovali v maďarskom jazyku. Mestská rada zdôrazňovala potrebu vyučovania v maďarčine už od najmladšieho veku, čo znamenalo, že sestry po príchode do Ružomberka prevzali aj vedenie detskej opatrovne, teda materskej školy [2].

Anton Kurimský požiadal provinciálnu predstavenú zo Satmáru, sr. Crescentiu Schwarz, aby mu poslala päť sestier. Kláštor v Satmári však v tom čase nedisponoval dostatočným počtom sestier, preto sa predstavená obrátila na spišského biskupa Juraja Čásku, aby do Ružomberka nechal preložiť sestry z kláštora v Spišských Vlachoch. Biskup žiadosti vyhovel a okrem troch sestier, ktoré ostali starať sa o sirotinec, sestry uvoľnil. Do Ružomberka prišlo nakoniec sedem sestier, z toho päť sestier a jedna kandidátka zo Spišských Vlách – sr. Klára Bota, sr. Alcantara Pósch, sr. Alexandrina Puskás, sr. Leonarda Kiss, sr. Sigmunda Zerdahelyi a kandidátka Theresia Handlovics. Komunitu v Ružomberku doplnili ešte dve sestry z iných miest – sr. Catharina Jurmanovits a sr. Siena Pósch [3]. Sestry prišli do Ružomberka 14. augusta 1885 a ubytovali sa v Gilániovskej kúrii, teda vyšnom mestskom dome. Priestory neboli postačujúce, preto mesto prenajalo aj vedľajšiu budovu – Krónerov dom. Detská opatrovňa sídlila v tom čase na mieste vtedajšej fary. Slávnostná posviacka sa uskutočnila 13. septembra 1885, predsedal jej spišský biskup Juraj Časka. Vyučovanie začalo 16. septembra 1885 [4]. V bočnej fasáde pôvodnej budovy školy sa dodnes nachádza pôvodná socha sv. Vincenta, ktorá pripomína pôsobenie prvých sestier.

PRVÁ RIADITEĽKA SR. KLÁRA BOTA

Prvá líderka školy, Bertilia Mária Klára Balatoni Bota, sa narodila 16. januára 1837 v obci Bessenyőtelek (Hevešská župa, Maďarsko). Jej rodičmi boli otec Jozef Balatoni Bota, hlavný stoličný slúžny a správca veľkostatku a mama Karolína Csömöry Zay. Do Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok vstúpila 16. februára 1861 v Satmári. Počas života pôsobila na viacerých miestach – Veľký Varadín (dnes Oradea, Biharská župa, Rumunsko), Marmarošská Sihot' (Marmarošská župa, Rumunsko), Pannonhalma (Rábsko-mošonsko-šopronská župa, Maďarsko). Z Pannonhalmy musela kvôli chorobe odísť, miestom zotavenia sa stali Spišské Vlasy (okres Spišská Nová Ves), kde viedla tamojší vzdelávací ústav. Odtiaľ odišla do Ružomberka [5].

V roku 1910 slávila škola 25. výročie svojho vzniku, resp. vedenia sestrami satmárkami [4]. Uznanie vyjadriло mesto svojou účasťou na slávnosti, ktorej sa zúčastnili okrem predstaviteľov vedenia mesta aj zástupcovia katolíckej obce Ružomberka. Svoju priazeň a vďačnosť prejavil aj biskup Alexander Párvy niekoľkými slovami v liste [6].

---

¹ Ján Giláni bol v druhej polovici 18. storočia viceslúžny, ktorý spolu s Martinom Hyžom, farárom v Liptovskom Trnenci a liptovským vicearchidiakonom, spoluzodpovedný za súpis škôl, učiteľov a ich príjmov. [1]

² Anton Kurimský bol ružomerským farárom v rokoch 1884 – 1905. Teológiu vyštudoval v Ríme, neskôr pôsobil ako vychovávateľ v rodine Apponiovcov a Festetičovcov. Okrem iného sa zaslúžil o premiestnenie katolíckej fary do novostavby Mestského domu, postavenie kostola v Bielom Potoku, generálnu opravu a rozšírenie farského kostola a rekonštrukciu kalvárie. [1]

28. apríla 1912 bola ocenená zlatým záslužným krížom s korunou. Išlo o rakúsko-uhorské vyznamenanie, ktorým sa oceňovali všeobecné zásluhy o panovníka a monarchiu, ale aj dlhoročná verejná služba či zvláštne zásluhy o všeobecné blaho. Sr. Klára Bota ho dostala z rúk Arpáda Kiszélyho, hlavného župana, za dlhoročnú horlivú prácu v oblasti výchovy žien. Odovzdanie medaily sa uskutočnilo na slávnostnom ukončení školského roka za účasti veľkého počtu zástupcov mesta, katolíckej obce, rodičov a bývalých žiakov [7].

V roku 1913, v 76. roku života slávila sr. Klára Bota v kruhu svojich spolusestier a žiačok 50. jubileum rehoľných sľubov. Pri tejto príležitosti pripravili žiačky spolu s učiteľkami slávnostnú akadémiu. Klára Bota zomrela 12. januára 1919, pochovaná je v Ružomberku na miestnom cintoríne [7].

ĽUDOVÁ DIEVČENSKÁ ŠKOLA

Jednou zo zložiek dievčenských škôl, ktorých vedenie prevzali satmárky, bola ľudová škola. Nadviazala na existujúcu školu, v ktorej sa po zrušení koedukácie v roku 1872 vyučovali dievčatá v severnej časti námestia. Vyučovali sa tu nasledovné predmety: maďarský jazyk – v rámci neho čítanie a písanie v tomto jazyku, cvičenia na porozumenie reči, ďalej to bol jazyk slovenský, aritmetika, geometria, geografia, dejepis, občianska náuka, prírodopis a prírodné vedy, náuka o ručných prácach, náuka o poľnohospodárstve a záhradných prácach, z predmetov umeleckého zamerania to bol spev, krasopis a kreslenie. Evidoval sa aj záznam o morálnom správaní a usilovnosti žiačok [8].

Prvé sestry, ktoré sa ujali výučby, boli sr. Siena Posch, sr. Sigismunda Zerdahelyi [8]. Ďalšie, ktoré tvorili komunitu, boli sr. Alkantára Pósch, sr. Alexandrina Puskás a kandidátka Theresia Handlovics, neskôr ako sr. Emerentiana. Sr. Alexandrina učila francúzsky, sr. Alkantára maďarský, sr. Sigismunda nemecký jazyk a sr. Emerentiana ručné práce. Kolektív ľudovej školy dopĺňali aj civilní učitelia [9].

MEŠTIANSKA DIEVČENSKÁ ŠKOLA

Meštianska škola začala svoju činnosť v šk. roku 1892/93. Základným právnym predpisom pre zriadenie meštianskej školy bol zákon č. XXXVIII z roku 1868. Žiačky boli prijímané na základe predloženia vysvedčenia alebo prijímacích skúšok. Škola ponúkala tiež pestrú paletu nepovinných predmetov: francúzsky jazyk, anglický jazyk, spev, cimbal, husle, gitara, maľba a aranžovanie kvetov [10]. Táto paleta predmetov svedčila nepochybne o vysokej odbornej úrovni učiteliek, čo prispelo k tomu, že škola sa vyprofilovala na jednu z najkvalitnejších v okolí.

Prví učitelia, ktorí tvorili pedagogický zbor na meštianskej škole, boli Michal Michalík (kaplán, vyučoval náboženstvo a morálku), Jozef Chládek (vyučoval spev a hudbu), Ján Števček (vyučoval gymnastiku a šport), Gratiana Bányay (vyučovala kreslenie a krasopis) a sestry – sr. Alkantára Pósch (geografia, dejepis, prírodopis a prírodné vedy), sr. Alexandrina Puskás (maďarský, nemecký a francúzsky jazyk), sr. Sigismunda Zerdahelyi (aritmetika, geometria, ekonomika a zdravotná), sr. Gotthárda Mayer (ženské ručné práce) [10].

Spomedzi učiteľských osobností, ktoré pôsobili v škole, nepochybne vynikal Jozef Chládek. Vyučoval hudbu a venoval sa mnohým iným činnostiam. V roku 1879 prišiel do Ružomberka, úspešne prešiel konkurzom a biskup Juraj Čáska ho poveril funkciou regenschoriho vo farskom Kostole sv. Ondreja. Krátko po svojom príchode sa oženil s dcérou bývalého ružomerského richtára Andreja Krónera. Rozsah jeho pracovných povinností bol pomerne široký – hra na organe počas bohoslužieb, pohrebov, sobášov a iných pobožností, vyučovanie hudby na tunajšej škole i piaristickom gymnáziu, venovanie sa chrámovému speváckemu zboru, založenie a vedenie gymnaziálneho komorného orchestra učiteľov a žiakov, založenie a vedenie Spevokolu Katolíckeho kruhu, vedenie malého sláčikového orchestra. V každoročne konaných slávnostných akadémiách mali pravidelné zastúpenie aj hudobné diela z jeho autorskej dielne. O kvalitách Jozefa Chládeka svedčí aj skutočnosť, že medzi jeho žiakov patrila Frico Kafenda [11].³

---

³ Kafenda bol neskorší riaditeľ Hudobnej a dramatickej akadémie pre Slovensko v Bratislave (dnešné konzervatórium). Chládek ho učil hru na klavíri, husliach, organe a o kvalite odovzdaných hudobných základov svedčí jeho prijatie na konzervatórium v Lipsku [11].

ORGANIZÁCIA ŠKOLSKÉHO ROKA ĽUDOVEJ A MEŠTIANSKEJ DIEVČENSKEJ ŠKOLY

Po zápise žiakov, ktorý prebiehal začiatkom mesiaca septembra, sa konala slávnostná sv. omša Veni Sancte vo farskom kostole. Žiaci si „*vrúcne vyprosovali Božie požehnanie na štúdium počas celého roka.*“ [4, s. 8] Po Veni sancte boli žiaci vždy oboznámení so šk. poriadkom a až potom sa začalo riadne vyučovanie.

DUCHOVNÝ ŽIVOT

Samotný fakt, že školu spravovali rehoľné sestry, dával základný predpoklad pre rozvíjanie viery. Žiačky sa pravidelne zúčastňovali bohoslužieb v nedeľu a všedné dni v sprievode triednych učiteľov, boli prítomné na krížových cestách a každoročne sa konala slávnosť prvého sv. prijímania. Pozoruhodnou bola existencia Mariánskej kongregácie. O členstvo v tomto spoločenstve bol každoročne obrovský záujem. Sestry najprv budúce členky starostlivo pozorovali, všímali si správanie v škole i mimo nej a až v nasledujúcom šk. roku sa mohol uskutočniť ich zápis [6]. Podstatou tohto spoločenstva bolo nasledovanie čností Panny Márie, najmä čistoty srdca, skromnej pokory, detskej poslušnosti, mierumilovnosti a lásky ku každému. Členky sa stretávali raz týždenne pod vedením sr. Beaty Beszenskej a raz v mesiaci na bohoslužbe, ktorú slúžil Andrej Oravetz. Mali sa prehlbovať v chápaní podstaty praktického kresťanského života v duchu učenia apoštola Pavla. Žiačky boli povzbudzované do čím častejšieho prijímania sviatostí. Prax pristupovania k sv. prijímaniu a sviatosti zmierenia bola v tomto období u žiačok päť až šesťkrát ročne, u členiek Mariánskej kongregácie mesačne. Sestry videli veľký zmysel vo vedení žiačok k mariánskej úcte a vôbec v pestovaní čností: „*Detská duša je veľmi vnímavá a tvárna. [...] Vnímavá duša dieťaťa sa formuje aj vonkajšími vplyvmi, preto sa jeho výchova musí riadiť šikovným plánovaním, musí byť pripravená na neskorší život, musí pôsobiť trvalo a to sa dá dosiahnuť len vtedy, ak budeme stavať na pevnej pôde. A toto je pevná pôda: religiozita. Skutočná religiozita je však aktívna a navonok sa prejavuje v uctievaní a dodržiavaní náboženských povinností.*“ [6, s. 4] Keďže školu navštevovali aj žiačky iného vierovyznania, boli tiež dôrazne povzbudzované, aby navštevovali bohoslužby vlastného náboženstva a plnili všetko, čo je vzhľadom k tomu potrebné. Rozvíjaniu duchovného života napomáhali aj trojdňové duchovné cvičenia žiačok meštianskej školy konané počas veľkonočných prázdnin [6].

ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

Učitelia viedli záznamy o zdravotnom stave žiačok, o prepuknutých epidémiách a snažili sa predchádzať chorobám – v zime dobre vykúrené a zároveň vetrané triedy a praktizovanie prechádzok v rámci telesnej výchovy. Na jeseň v roku 1909 sa objavilo šírenie šarlachu a záškrtu, čo spôsobilo prerušenie vyučovania na jeden mesiac, pričom šarlach sa neskôr u mladších žiačok vyskytol znovu. V septembri 1910 sa objavil u niektorých žiačok katar. V šk. roku 1911/1912 školský lekár Arthur Kürti (mestský a školský lekár židovského pôvodu) prvýkrát vykonal žiačkam očné vyšetrenie. Lekár zároveň zaviedol tzv. hodiny zdravia – každý mesiac organizoval prednášky, kde žiačkam dával teoretické praktické rady prvej pomoci, vykonával zdravotné prehliadky. Kuriozitou je zmienka vo výročnej správe zo šk. roka 1914/1915, kde vedenie školy kritizuje u žiakov trávenie času v zime pri sánkovaní a korčuľovaní, čo je podľa ich mienky nadmerný a zdraviu škodlivý spôsob času stráveného vonku [4, 6, 7, 12-14]. Učiteľky teda dôsledne dbali o prevenciu chorôb v rámci možností. Vetrание tried a využívanie vychádzok či vyučovania telesnej i výtvarnej výchovy vonku boli samozrejmosťou.

INŠPEKCIE

V rámci hospitovania sa každoročne na škole striedali mešťanosta Mikuláš Székely, okresný cirkevný školský inšpektor Jozef Höhr, kráľovský školský inšpektor Alexander Lajos, laický predseda školskej rady Daniel Vlkolinszky, ministerský inšpektor, Viliam Győri. Ich vysoko pochvalné vyjadrenia na adresu školy a vyučovania treba chápať v kontexte silno promad'arskej doby. Nič to však nemení na fakte, že všetkým učiteľom šlo predovšetkým o kvalitné vzdelávanie. Kvalitne odvedenú prácu učiteľiek i vedenia školy podčiarkuje aj konštatovanie Alexandra Lajosa, ktorý vyjadril škole uznanie, že v pohnutých vojnových časoch, kedy fungovanie väčšiny škôl zlyhalo, táto škola nielenže neprestala fungovať, ale úroveň dosiahnutých výsledkov ostala nezmenená. Škola však nemala iba externých pozorovateľov. Riaditeľke sr. Kláre Bote záležalo na rozvoji inštitúcie i jej zverenkyň, preto navštevovala jednotlivé

triedy každoročne niekoľkokrát, „*aby sa presvedčila o napredovaní a usilovnosti žiačok. S prísnosťou spojenou s láskou napomínala nedbalé žiačky, aby tvrdo pracovali a povzbudzovala bezchybné a usilovné k vytrvalosti.*“ [7, s. 5]. Priebeh jednotlivých inšpekcií spočíval nielen v komunikácii s učiteľmi v rámci spoločných stretnutí. Jednotlivé inšpekčné návštevy sa pohybovali aktívne medzi deťmi, kládli im otázky, prezerali si výsledky ich práce – ručné práce, výšivky, výkresy [14].

Vzťah medzi maďarizačnou politikou štátu a každodennou pedagogickou praxou školy bol poznačený pragmatizmom. Hoci sestry museli implementovať Apponyiho zákony a dbať na vysokú úroveň maďarčiny, aby si škola udržala priazeň štátnych inšpektorov a mestských elít, ich primárnym cieľom ostávala morálna a náboženská formácia. Táto dvojkolajnosť, formálne napĺňanie štátno-politických cieľov a budovanie silnej katolíckej komunity, umožnila škole prežiť aj v obdobiach najsilnejšieho asimilačného tlaku bez straty jej konfesijného charakteru.

KULTÚRNY ŽIVOT ŠKOLY

Neodmysliteľnou súčasťou školského roka boli školské slávnosti, ktorými si škola pripomínala významné udalosti dejín, ale aj 19. november – sviatok sv. Alžbety, 8. december – sviatok Nepoškvrneného počatia Panny Márie, či 12. január – oslava narodenín riaditeľky, sr. Kláry Boty.⁴ Počas školského roka boli tieto slávnosti len čisto pre žiačky školy, pretože škola nemala vhodnú sálu, kde by vystúpenie mohli sledovať aj rodičia žiakov. Výnimku tvoril záverečný slávnostný ceremoniál, ktorého program tvorili recitačné, spevacké, inštrumentálne a divadelné časti a keďže slávnosť sa konala koncom roka, využili sa väčšie triedy [4, 6, 7, 12-14].

ZÁVER ŠKOLSKÉHO ROKA

Každý ročník bol na konci roka ukončený záverečnými skúškami, počas nich boli k dispozícii výstavy žiackych prác – výkresov a ručných prác. Ak žiačka z jedného alebo dvoch predmetov dostala hodnotenie nedostatočný, mohla absolvovať opravnú skúšku. Ak mala žiačka nedostatočné hodnotenie z viac ako dvoch predmetov, nariadilo sa jej opakovať ročník. Ak žiačka skončila 4. triedu ľudovej školy, mohla byť prijatá do 1. triedy meštianskej školy po úspešnej prijímacej skúške. Bolo treba predložiť rodný list, potvrdenie o očkovaní a vysvedčenie z ľudovej školy. Ak žiačka absolvovala 5. a 6. triedu ľudovej školy, mohla prejsť do 3. a 4. triedy meštianskej školy, avšak musela úspešne prejsť prijímacou skúškou zo všetkých predmetov 1. a 2. triedy. Prijímacia skúška pozostávala z predmetov: maďarský jazyk, nemecký jazyk, zemepis, aritmetika, geometria, prírodopis. Poplatok za prijímaciu skúšku na meštiansku školu bol 30 korún. Nebola to zanedbateľná suma, pre školu to znamenalo zdroj financovania a je evidentné, že meštiansku školu navštevovali deti majetnejších rodičov. Žiačky, ktoré úspešne ukončili 4. triedu meštianskej školy, mohli byť prijaté do 1. ročníka učiteľského ústavu alebo ústavu pre výchovu učiteliek pre materské školy, do 5. ročníka vyššej dievčenskej školy a na obchodný kurz [7].

ŠKOLSKÝ PORIADOK

Efektívne fungovanie každej, nielen vzdelávacej inštitúcie, sa nezaobíde bez pravidiel. Školský poriadok z roku 1914/15 kládol dôraz na dodržiavanie školských pravidiel, na náboženskú výchovu, najmä pre žiačky katolíckeho vierovyznania, na úctu k rodičom, učiteľom a ostatným žiakom. Ich úlohou bolo vytvoriť disciplinované a zároveň priateľské prostredie v škole. Preto sa zdôrazňovala disciplína, poriadok a slušné správanie žiačok. Ďalšie pravidlá sa týkali dochádzky na vyučovanie, ospravedlňovania absencií, pričom sa zdôrazňovala dôležitosť pravidelnej školskej dochádzky a tiež dodržiavanie hygienických opatrení v prípade ochorenia. Školský poriadok upravoval aj správanie žiačok mimo vyučovania, ich zodpovednosť za škody, komunikáciu s inými študentkami a ich rodičmi, ako aj účasť na mimoškolských aktivitách (bolo zakázané zúčastňovať sa akýchkoľvek spoločenských podujatí, napr. divadla, tanečných zábav). Vysoko sa cenilo skromné a vážne správanie. Porušenie školského poriadku sa trestalo [14].

---

⁴ V roku 1912 slávila sr. Klára Bota 75. narodeniny.

CIELE A ZÁSADY VYUČOVANIA

Najvšeobecnejší cieľ vyučovania súvisel s víziou satmárskeho biskupa Jána Háma pri zakladaní Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok: „*Vychovávať a vzdelávať mladé dievčatá, nevinné duše, ktoré sa dokážu nadchnúť pre všetko, čo je krásne, dobré a ušľachtilé; vychovávať pre rodinu a spoločnosť nábožné, obetavé ženy, ktoré budú ochotné šíriť, pestovať a zveľaďovať intelektuálnu a jazykovú kultúru.*“ [13, s. 11]. Vincentské krédo slúžiť tým najbiednejším Ján Hám konkretizoval v myšlienke, aby sestry učili a vychovávali dievčatá z mesta Satmár a okolia, z rodín vojakov. Tento odkaz premieňali na drobné aj sestry v Ružomberku, keď všetko svoje úsilie vložili práve do výchovy dievčat. *Zásadu jednomyselnosti* považovali učitelia za dôležitú, pretože v škole ich pôsobilo viacero a na dosiahnutie spoločného cieľa vo výchove bolo nevyhnutné postupovať jednotne. Na spoločných stretnutiach diskutovali o najvhodnejšom spôsobe a nástrojoch, ktoré by mali použiť k zabezpečeniu výsledku výučby. Žiačky, ktoré slabo prospievali, boli napomenuté a rodičia dostali písomné upozornenie. Dochádzalo aj k prepusteniu nepospievajúcich, ktoré nedosiahli potrebnú úroveň vedomostí. Tento spôsob kontroly, do ktorého boli zapojení aj rodičia, sa osvedčil a prinášal výsledky v podobe zlepšenia správania i prospechu [7].

Ďalšou zásadou, ktorú učitelia v škole dodržiavali, bola *zásada názornosti*. „*Keďže priama skúsenosť je jedným z prostriedkov získavania vedomostí, považujeme školské výlety za nevyhnutné jednak preto, že rozširujú vedomosti žiakov, na druhej strane malá pestrosť pôsobí priaznivo aj na náladu detí.*“ [4, s. 11]. Organizovaním rôznych výletov a vychádzok sa tak prepájalo teoretické vyučovanie s praktickým. Boli to napr. exkurzia do Karpatského spolku v Liptovskom Mikuláši, výlet na Štrbské pleso, Vysoké Tatry – Múzeum Karpatskej únie, Tatranské Kúpele a vodopády Studeného Potoka, mincovňa v Kremnici, Ružomerské papierne, textilná továreň v Ružomberku [4].

Ruka v ruke s rozvíjaním intelektu išiel dôraz na rozvíjanie morálneho citenia žiakov, výchova k čnostiam, teda formovanie osobnosti v celej jej komplexnosti. Veľký priestor vo vyučovaní mali umelecké predmety. „*Dbali sme na rozvoj talentu žiakov vo všetkých smeroch, preto sme teoretické vzdelávanie vždy prepojili s ukážkou. Dôraz sme kládli najmä na vyučovanie praktických predmetov a rozvíjanie zmyslu pre krásu u žiakov.*“ [14, s. 5]

Osobitne ťažkou a náročnou kapitolou v živote dievčenskej školy boli vojnové roky. Ako sme už spomenuli, škola neprestala s výučbou ani cez vojnové roky. V auguste 1914 bola situácia neistá, hrozilo, že škola sa zmení na dočasnú nemocnicu. Sestry boli pripravené pomáhať ošetrovať ranených vojakov, no situáciu zmenilo nariadenie ministerstva školstva, ktoré konkretizovalo, že školy majú poskytnúť svoje priestory len v prípade, že pre ranených nie sú k dispozícii iné priestory, ktoré by slúžili ako nemocnica. V Ružomberku boli v tom čase prázdne kasárne, preto škola nakoniec nemusela prerušiť svoje vyučovanie. Napriek tomu so žiačkami našli spôsob, ako byť nápomocné v tomto smere. Rozbehli výrobu zimného oblečenia pre vojakov. Vyrábali čiapky, nákolenníky, hrejivé vložky. Na výzvu a náklady spišského biskupa Alexandra Párvyho žiačky spolu s učiteľkami vyrobili 50 ks rôzneho oblečenia a na vlastné náklady ďalších 90 ks, ktoré boli odoslané do Budapešti [14].

PRAVIDLÁ PRE SESTRY – UČITEĽKY

Život v každom rehoľnom spoločenstve sa riadi základnými pravidlami, konštitúciami. Sestry v tom čase používali konštitúcie z roku 1835 [5]. Tie obsahovali okrem mnohých iných pravidiel aj zásady a odporúčania pre sestry, ktoré pôsobia ako učiteľky. Pravidlá upravujú spôsob výučby z pohľadu kresťanskej viery a morálky. Zdôrazňujú povolanie sestier ako spoluprácu s Bohom na duchovnej spáse detí a poukazujú na ich veľkú zodpovednosť. V súčasnom Modlitebníku, ktorý sa používa pri spoločných modlitbách sestier, sa nachádza modlitba učiteľky. Jej obsah korešponduje so zásadami pre učiteľky v Konštitúciách z roku 1835.⁵

---

5 „Bože, v tvojich rukách je život. Dávaš ho ľuďom. Každý má pred tebou zodpovednosť za svoj život. Prosím ťa za mládež a za deti, ktoré sú mi zverené. Za nich nesiem zodpovednosť pred tebou. Ty si cieľ, ku ktorému sa s nimi uberám. Ty si smer, ktorým ich chcem viesť. Ty si cesta, po ktorej s nimi chcem ísť. Ty si spoločenstvo, v ktorom každý z nich nájde svoje miesto. Ty si Otec, pred ktorým každý smie byť dieťaťom. Otče, prosím ťa, daruj mi vo výchove týchto mladých ľudí schopnosť súcitu, porozumenia, dobrotivosti

ZÁVER

Ukázalo sa, že kľúčovou osobnosťou, ktorá stála pri začiatkoch písania dejín dievčenských škôl, bola nepochybne prvá riaditeľka školy, sr. Klára Bota. Jej vplyv na vyprofilovanie školy na úspešnú a kvalitnú vzdelávaciu inštitúciu bol nesporný. Prispela k tomu, že škola bola žiadanou a prichádzali do nej žiačky z celého Rakúsko-Uhorska, o čom svedčia štatistické záznamy. O výnimočnosti tejto osobnosti svedčí aj fakt, že za zásluhy na poli výchovy a vzdelávania bola ocenená najvyšším štátnym vyznamenaním.

Výskum dejín tejto inštitúcie prináša hlbší vhl'ad do fungovania dievčenského konfesijného školstva na prelome storočí. Ukazuje model školy, ktorá dokázala úspešne syntetizovať náročné požiadavky na moderné vzdelávanie (vysoká odbornosť v meštianskej škole), štátne politické nároky (maďarizácia) a rehoľnú charizmu (výchova k čnostiam).

Výnimočnosť bohatstva školy, zachytávajú i slová súčasnej riaditeľky, sr. Rity Murínovej, ktoré sú zároveň vznešeným záväzkom pre súčasných i budúcich pedagógov a žiakov: „My nemáme inú možnosť, než byť najlepší.“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] DVORSKÝ, Peter et al. *Ružomberok. Monografia mesta*. Banská Bystrica : Harmomy, 2009. 283 s. ISBN 978-80-89151-22-6
- [2] Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko archív Liptovský Mikuláš (ďalej ŠA Bytča, pob. LM), fond (ďalej f.) Magistrát mesta Ružomberok 1340 – 1923, Protokol valných a výborových zasadnutí mesta Ružomberok 1883 – 1887.
- [3] Schematismus Almae Dioecesis Scepusiensis Pro Anno A Christo Nato MDCCCLXXXV. Levoča : Typographiae Jos. Th. Reiss. 1885, 130 s.
- [4] ŠA Bytča, pob. LM, f. Štátna meštianska dievčenská škola (ďalej ŠMDŠ) v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1909/10 iskolai évről, 50 s.
- [5] Životopis sr. Kláry Boty, osobný archív autorky
- [6] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠMDŠ v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1910/11 iskolai évről, 39 s.
- [7] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠMDŠ v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1911/12 iskolai évről, 39 s.
- [8] ŠA Bytča, pob. LM, f. Školský inšpektorát v Liptovskom Mikuláši (ďalej ŠI v LM), A liptó-rózsahegyí róm. kath. elemi leányiskola anyakönyve 1885 – 1896, inv. č. 1.
- [9] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠI v LM, Szepesolaszii püspöki iritézet anyakönyve 1878 – 1902.
- [10] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠI v LM, Založenie rímskokatolíckej dievčenskej meštianskej školy v Ružomberku, k. 20, č. 628/1893.
- [11] ZAHRADNÍKOVÁ, Zuzana. *Cirkevná hudba v Ružomberku v 19. a 20. storočí*. Ružomberok : Verbum, 2011, 114 s. ISBN 978-80-8084-759-3
- [12] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠMDŠ v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1912/13 iskolai évről, 47 s.
- [13] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠMDŠ v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1913/14 iskolai évről, 46 s.
- [14] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠMDŠ v Ružomberku, Az intézet Elüljárósága az 1914/15 iskolai évről, 39 s.
- [15] ŠA Bytča, pob. LM, f. ŠI v LM, k. 20. Irgalmas nének társulatának. Szabályzata. Pázmány-sajtó Könyvnyomdában,
- [16] *Modlitebník Milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok*. Kongregácia milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok : Vrúcko, 2003, 218 s.

---

a trpezlivosti. Tebe odovzdávam všetko svoje úsilie a prosím o tvoje požehnanie pre seba i pre deti a mládež. Amen.“ [16, s. 91].